CZU: 94(498 + 478)″19″ https://doi.org/10.59295/lrr2024.40

Chestiunea Basarabiei între Rusia (Rusia țaristă, Rusia sovietică, URSS) și România din secolul al XIX-lea până la sfârșitul Primului Război Mondial[1]

Xiaoru LI
UNIVERSITATEA CAPITAL NORMAL DIN BEIJING, CHINA

The issue of Bessarabia between Russia (Tsarist Russia, Soviet Russia, USSR) and Romania = from the 19th century to the end of World War I. In 1812, Tsarist Russia won the Russo-Turkish War and seized the eastern part of the Principality of Moldova from the Ottoman Empire, naming the territory Bessarabia. At the end of World War I, the February Revolution and the October Revolution broke out one after another, and there was a chaotic situation of two regimes coexisting in Russia. The government of Soviet Russia unilaterally announced its withdrawal from the war, causing the Romanian front to collapse. At the invitation of the Bessarabian "Council of the Country (Sfatul Țării)", the Romanian army entered the Bessarabian territory and completed the annexation of Bessarabia. Soviet Russia always refused to recognize the legitimacy of Bessarabia's annexation to Romania, believing that it was an "illegal occupation" carried out by Romania taking advantage of the chaos after the October Revolution in Russia. Romania adhered to the principle of national self-determination and believed that the annexation of Bessarabia in 1918 reflected the mainstream wishes of the local Romanian people. It finally obtained the recognition of the Allied Powers that Bessarabia belonged to Romania by signing the Paris Protocol in 1920.

Keywords: Bessarabia, World War I, territorial disputes, Council of the Country.

Problematica disputei teritoriale dintre Rusia (Rusia țaristă - Rusia sovietică - Uniunea Sovietică) și România în chestiunea Basarabiei este dintotdeauna una dintre problemele importante care a atras atenția savanților din domeniul istoriei relațiilor internaționale, în special, în istoria relațiilor dintre țările balcanice. Cercetătorii din România, Uniunea Sovietică, Rusia, Ucraina, Moldova și mediul academic occidental au publicat numeroase documente de arhivă și lucrări pe această temă. Comunitatea academică din China este limitată în investigarea acestei probleme de factori precum: barierele lingvistice și lipsa accesului la documentele de arhivă ori-

[1] This article was funded by China Scholarship Council. This article is one of the interim results of the major project of Beijing Social Science Fund "Research on Balkan Conflicts and Great Power Decision-making before and after World War II 1933-1947" (Project No.: 20ZDA13) and the 2021 Beijing Postdoctoral Work Fund-funded Innovation and Research Project "War and Territory: Research on the Bessarabian Issue in the World War" (Project No.: 2021-ZZ-154).

ginale. Prin urmare, cercetările în acest domeniu sunt relativ minore. Deși această problemă a fost abordată în China în unele studii academice referitoare la istoria relațiilor internaționale, istoria diplomatică și istoria națională, acestea sunt destul de generale și succinte. Însă e de menționat că încă mai lipsește un studiu aprofundat al originii, dezvoltării și soluționării acestei probleme. În articolul de față, bazat pe materialele de arhivă declasificate, publicate oficial, se încearcă înțelegerea sistematică a originilor agravării problemei basarabene între Rusia țaristă (și ulterior Rusia sovietică) și România din secolul al XIX-lea până la sfârșitul Primului Război Mondial. De asemenea, pe această bază ar trebui să se analizeze motivele influenței basarabene asupra ambelor țări și chiar asupra unor probleme internaționale.

Anexarea Basarabiei de către Rusia țaristă în secolul al XIX-lea

Influența Imperiului Rus în Balcani a debutat la începutul secolului al XVIII-lea și s-a aprofundat treptat de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până în secolul al XIX-lea. Dintre acestea, ocuparea Principatului Moldovei la începutul secolului al XIX-lea a devenit un pas-cheie în politica balcanică a Imperiului Rus, marcând trecerea de la intervenția indirectă la controlul teritorial direct. Aceste acțiuni nu numai că au consolidat poziția Imperiului Rus la Marea Neagră, dar au și accelerat declinul Imperiului Otoman și apariția naționalismului balcanic. În anul 1812, Rusia țaristă a câștigat al șaptelea război ruso-turc. Prin semnarea Tratatului de la București (16/28 mai 1812), Rusia țaristă a anexat teritoriul dintre râurile Prut și Nistru - partea de est a Principatului Moldovei, acoperind o suprafață de circa 44.400 de kilometri pătrați. În luna iulie a anului următor, conform *Cârmuirii temporare în Basarabia*"[2], Rusia țaristă, pentru a deosebi acest pământ de restul teritoriilor Principatului Moldovei, a numit-o *Basarabia*, iar orașul Chișinău a devenit centrul administrative al regiunii. De atunci și până în 1917, acest teritoriu s-a aflat sub controlul Rusiei țariste, cu excepția unei scurte perioade (1856-1878), când unele județe din sudul Basarabiei au fost restituite Principatului Moldovei[3] și după unirea principatelor românești, acestea au devenit parte a României. În primii ani ai existenței Basarabiei, ea s-a bucurat de o oarecare autonomie, dar această autonomie a fost desființată treptat. În același timp, Rusia țaristă a promovat o politică de intensă rusificare în zonă, încurajând strămutarea rușilor și ai altor imigranți în Basarabia, astfel diluând populația românească locală, pentru a schimba structura etnică și a întări controlul Imperiului Rus asupra Basarabiei.

Anexarea Basarabiei în 1812 a permis Rusiei țariste să-și stabilească frontieră către râul Prut, să controleze direct Dunărea de Jos și să consolideze controlul asupra coastei de nord a Mării Negre, punând bazele extinderii sale în continuare în Balcani și Caucaz. Pentru Principatul Moldovei, pierderea Basarabiei a dus la împărțirea propriului teritoriu și a etniei sale. Cu toate acestea, fiind un stat vasal al Imperiului Otoman la acea vreme, acesta a fost nevoit să accepte cedarea teri-

[2] *Записки Бессарабского статистического комитета*. Кишинев: печат. в тип. обл. правления, III,1868, cc. 108-110. A se vedea și: Ion Eremia. *Basarabia: Dăinuire românească prin istorie și limbă*. Chișinău: Editura USM, Oradea: Editura Universității din Oradea, 2024, pp. 207-208.

[3] *Relațiiile externe ale țării Moldovei în documente și materiale (1360-1858)*. Editor, selecția documentelor și studiul introductiv Ion Eremia. Ediția a III-a, rev. și ad. Chișinău: Cartdidact, 2020, p. 861.

toriului. K. Marx, discutând această problemă, a subliniat: „Turcia nu are dreptul să cedeze ceea ce nu-i aparține, pentru că guvernul otoman nu a avut niciodată suveranitate asupra României”.[4] În următoarea sută de ani, românii au așteptat cu nerăbdare ocazia de a-și revendica teritoriile pierdute și de a-și realiza visul de unire a teritoriilor românești.

În timpul Războiului Crimeii din 1853-1856, Rusia țaristă a ocupat cele două principate ale Țării Românești și Moldovei, dar, în cele din urmă, a fost învinsă în lupta pentru dominația din Orientul Apropiat de Marea Britanie, Franța și Imperiul Otoman. Potrivit Tratatului de la Paris, semnat în anul 1856, Rusia țaristă a pierdut Delta Dunării și trei orașe din fâșia de sud a Basarabiei (Cahul, Izmail, Bolgrad), care au fost restituite Principatului Moldovei, stat vasal al Imperiului Otoman. De menționat că, în acea perioadă, principatele Moldovei şi Ţării Româneşti se aflau sub „protecţia colectivă” a puterilor europene[5].

La mijlocul secolului al XIX-lea, sub influența fluxului revoluționar din 1848, conștiința națională românească a început să se trezească. În anul 1859 Principatul Moldovei s-a unit cu Principatul Țării Românești, formând un nou stat numit - Principatul Unit al Moldovei și Țării Românești, care a fost în anul 1862 redenumit - Principatul României. Deși la acea vreme Principatul României se afla încă sub suzeranitatea turcilor otomani, s-a realizat unificarea constituțiilor și administrarea celor două principate, ceea ce a reprezentat un pas important pentru România spre crearea unui stat național unic și independent.

În anul 1877, Rusia țaristă a declarat din nou război Turciei. În luna februarie a anului următor, părțile au semnat Tratatul de la San Stefano[6], prin care s-a recunoscut oficial independența României. Totuși, mai târziu, conform Tratatului de la Berlin[7], cele trei orașe sudice ale Basarabiei, revenite anterior Principatului Moldovei, au trecut din nou în Rusia țaristă. Franța, Germania și Marea Britanie și alte state au recunoscut oficial independența României în februarie 1880[8], punând capăt celor peste 400 de ani de suzeranitate otomană și începând oficial stabilirea relațiilor diplomatice. În martie 1881 a fost încoronat Carol I, astfel fiind proclamat Regatul României.[9]

Odată cu formarea Regatului României în anul 1881, acesta a dobândit statut de suveran. Și de acum înainte își putea înainta propriile pretenții ca stat suveran în raport cu acordurile teritoriale din care fusese exclus anterior. În același timp, trezirea naționalismului balcanic în secolul al XIX-lea a întărit identitatea românilor din Basarabia sub stăpânirea Rusiei țariste, contribuind, în cele din urmă, în anul 1918, la comasarea și unirea Basarabiei cu România.

---

4 马克思：《关于罗马尼亚人的札记》，陆象淦译，人民出版社，1973年版，第5页。

5 *Relațiiile externe ale țării Moldovei în documente și materiale (1360-1858)*, pp. 858-862.

6 *Сборник договоров России с другими государствами.* 1856-1917. М.: Гос. изд-во полит. литературы, 1952, сс. 159-175.

7 Ф. Мартенс. Собрание трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами. Т. VIII. Изд. 1888, сс. 639-675.

8 В.Н. Виноградов. Румыния: от союза с Россией к союзу с Центральными державами. В: *В пороховом погребе Европы 1878-1914 гг.* М.: Индрик, 2003, с. 142.

9 Daniel Crețu. *Proclamarea Regatului României și atitudinea Marilor Puteri* (https://revistatransilvania.ro/wp-content/uploads/2017/01/08_Daniel_Cretu.pdf) (accesat 04.04.2025).

Relațiile ruso-române înainte și după Revoluția din octombrie

În anul 1914 a început Primul Război Mondial. După declararea neutralității și a mai multor negocieri, România a ajuns, în cele din urmă, la o înțelegere cu Puterile Aliate pe data de 4 (17) august 1916, acceptând să li se alăture în război.

Pe data de 14 august (27) România oficial a declarat război Austro-Ungariei. A doua zi, 125.000 de soldați români au trecut granița și au lansat un atac asupra Transilvaniei, forțând Puterile Centrale să lupte pe un alt front. Inițial, armata română obținuse un succes rapid și avansase cu zeci de kilometri spre armata austro-ungară. Dar până la începutul lunii septembrie, trupele inamice au alungat armata română înapoi la graniță. La sfârșitul lunii noiembrie a început bătălia de la București, în care armata română a suferit o înfrângere majoră. Până în decembrie, aproape două treimi din România, inclusiv capitala - orașul București - a fost ocupată de trupele Puterilor Centrale. Ca urmare, trupele române rămase au început să se retragă spre nord-est. Cu puțin timp înainte de căderea capitalei, familia regală și guvernul român s-au retras la Iași, unde se afla comandamentul frontului roman și ambasada Imperiului Rus, creând guvernul unificat de rezistență. În același timp, România, în scopuri de asigurare, și-a transportat cu un tren special rezervele naționale de aur și alte lucruri valoroase în Rusia.

Conform Pactului militar ruso-român, completat de Tratatul de la București, semnat între România și Puterile Aliate, Rusia țaristă s-a angajat să trimită un corp militar în sprijinul armatei române: „am promis că voi trimite două divizii de infanterie și una de cavalerie în Dobrogea în timpul mobilizării armatei române pentru lupta comună împotriva armatei bulgare".[10] Pe data de 3 (16) decembrie 1916 s-a constituit un nou Front românesc, pe care, pe lângă trupele române rămase, erau staționate și câteva corpuri militare rusești. Comandant-șef a devenit regele Ferdinand I al României, iar cartierul general din Iași se subordona direct cartierului general rus de la Moghiliov. Astfel, pe frontul românesc a domnit de ceva vreme o liniște relativă.

Dar, odată cu izbucnirea Revoluției din februarie în Rusia, pe data de 8 martie (23 februarie) 1917, și ulterioara renunțare la tron a țarului Nicolae al II-lea, armata rusă de pe front a început să se dezintegreze. La acest moment, Rusia se afla la răscrucea „războiului sau a păcii" în Primul Război Mondial. Alexander Kerensky, noul prim-ministru al Guvernului Provizoriu rus, care a urmat politici capitaliste, credea că Rusia ar trebui să avanseze și să se retragă împreună cu Marea Britanie, Franța și alte țări. Așa că, s-a decis să continue lupta împotriva Puterilor Centrale. Cu toate acestea, eșecul „ofensivei Kerensky" din iulie a învins complet armata rusă și nu mai avea nicio capacitate de luptă. Pe data de 25 octombrie (7 noiembrie) a început Revoluția din octombrie, iar noul guvern sovietic de la Petrograd a emis „Decretul asupra păcii"[11], declarând unilateral încetarea focului. Rusia s-a retras din război, iar frontul românesc s-a prăbușit. Drept urmare, armata română a pierdut sprijinul și asistența necesară din partea Puterii Aliate - armata rusă, ceea ce a schimbat considerabil situația de pe frontul românesc. În acest moment, pe Frontul Român erau stațio-

[10] М.Н. Покровский. *Царская Россия в мировой войне*. Т. 1, Ленинград: Государственное издательство, 1925, док. 137, сс. 226-230.

[11] Ema Nastovici. Decret asupra păcii. În: *Studii si articole de istorie*. XXX-XXXI. 1975, pp. 135-140

nate, în principal, trupele românești, iar acestea se aflau sub comanda unificată a generalului rus D. G. Șcerbaciov, comandant- șef al Frontului Român.

Pe data de 26 noiembrie (9 decembrie) 1917, cu sprijinul reprezentanților militari francezi de pe frontul românesc, generalul Șcerbaciov, în numele guvernului român, a semnat un acord de armistițiu cu comandamentul german și austriac de la Focșani. Acest acord nu prevedea însă decât o încetare temporară a focului, iar în martie 1918 Puterile Centrale au început să facă presiuni asupra României pentru a semna un tratat de pace și încetare definitivă a ostilităților. Totodată, pe data de 18 februarie (3 martie) 1918, cu scopul de a ieși din Primul Război Mondial, Rusia sovietică a semnat și un tratat de pace cu Germania la Brest-Litovsk, cedând o parte semnificativă a teritoriului și, totodată, recunoscând independența Ucrainei[12].

Din acel moment, România a fost înconjurată din toate părțile de trupe germane și austriece, aflându-se într-o stare complet lipsită de apărare. În aceste condiții, la 20 februarie (5 martie) la Bufta, suburbie a Bucureștiului, delegația României a semnat un Tratat preliminar de pace cu Puterile Centrale. Acest tratat preliminar de pace a devenit o continuare a armistițiului de la Focșani. Tratatul definitiv de pace a fost semnat ulterior la București la 24 aprilie (7 mai) 1918[13].

Unirea Basarabiei cu România

Tulburările din timpul Primului Război Mondial au lăsat în nesiguranță viitorul Basarabiei. Valul revoluției bolșevice din octombrie 1917 a fost ca o furtună care a cuprins Rusia, afectând și Basarabia, astfel, provocând un val de de mișcare pentru independență națională în această regiune.

În perioada 20-27 octombrie 1917, la Chișinău, a avut loc Congresul Militar Moldovenesc, la care Comitetul Militar a declarat Basarabia Republică Autonomă și a instituit Sfatul Țării ca organ legislativ[14]. Necesitatea creării acestui organ a fost explicată mai târziu de către alesul președinte Ion C. Inculeț în discursul său inaugural: „Republica Rusă este în mare pericol. Lipsa puterii în centru și anarhia care a cuprins întreaga țară amenință cu moartea întregul stat… Sfatul Țării trebuie să protejeze regiunea de înfrângerea definitivă”.[15] Pe data de 2 decembrie (15) Sfatul Țarii a proclamat formarea Republicii Democrate Moldovenești[16]. Totodată, au fost

---

12 *Документы внешней политики СССР. М., 1957. Т. 1. С. 47-50.* Джон Уилер-Беннет. *Брестский мир. Победы и поражения советской дипломатии.* Перевод с англ. С.К. Меркулова. М.: ЗАО Центрполиграф, 2009.

13 „Pacea de la București”-Tratat de pace între România și Puterile Centrale. Semnat șemnat la București, 7 mai 1918 (https://web.archive.org/web/20130223024635/https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/routreat.html).

14 Detalii a se vedea: Valeriu Popovschi. *Biroul de organizare al Sfatului Țării: (27 octombrie – 21 noiembrie 1917): Republica Democratică Moldovenească: (Formarea și evoluția – 1917-1918*). București: Editura Academiei Române; Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2017, pp. 21-184; Vitalie Ciobanu, Mihai Tașcă. *Organizarea și desfășurarea Congresului militarilor molodveni (20-27 octombrie 1917)* (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/546-564-compressed.pdf)

15 *Бессарабия на Перекрестке Европейской Дипломатии: Документы и Материалы*. М.: Издательство «ИНДРИК», 1996, с. 200-201; I. Constantin, I. Negrei, Gh. Negru. *Ioan Pelivan, Părinte al mișcării naționale din Basarabia*. Ediția a II-a, revăzută și completată, Chișinău, 2012, pp. 97-98; Procesul verbal nr. I al ședinței Sfatului Țării din 21 noiembrie 1917, *Op. cit.,* pp. 162-163.

16 Detalii a se vedea: Valeriu Popovschi. *Biroul de organizare al Sfatului Țării: (27 octombrie – 21 noiembrie 1917): Republica Democratică Moldovenească: (Formarea și evoluția – 1917-1918)*. București: Editura Academiei Române; Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei “Carol I”, 2017, pp. 229-346.

confirmate statutul și atribuțiile Sfatului Țării, și anume: până la convocarea adunării constituante, cea mai înaltă autoritate a Republicii Democrate Moldovenești este Sfatul Țării, compus din reprezentanți ai tuturor organizațiilor democrației revoluționare, naționalități individuale și reprezentanți ai zemstvelor și ai autonomiei locale. Sarcina principală a Sfatului Țării a fost pregătirea pentru convocarea Adunării Constituante a Basarabiei și rezolvarea problemelor de gestionare a terenurilor înainte de convocarea Adunării Constituante[17].

Procesul de creare a Sfatului Țării ca organ decizional național legitim în Basarabia nu s-a petrecut peste noapte, fiind, inevitabil, influențat de situația internă și internațională. Alegerea lui a avut o anumită rezonanță, în contextul istoric al vremii, pentru că după Revoluția din octombrie, în Rusia nu a existat o Organizație Administrativă Centrală legală. Guvernul provizoriu de la Petrograd fusese deposedat de drepturile sale, iar bolșevicii nu-și extinseseră încă puterea la periferia țării. De asemenea, mulți oameni au fost mobilizați pe front, ceea ce au făcut imposibile alegerile directe. Anarhia și haosul au cuprins întreaga țară, astfel că, în asemenea condiții, prezidiul Sfatului Țării a optat, în cele din urmă, pentru alegeri indirecte prin comitete militare, țărănești și muncitorești, precum și comitete ale corporațiilor profesionale și politice create.[18]

Până la mijlocul lunii decembrie 1917 frontul românesc, practic, încetase să mai existe. În acel moment, situația politică din Rusia și Basarabia era extrem de haotică. Republica Democrată Moldovenească era situată între Rusia Sovietică, Rada Centrală a Ucrainei și România, iar toate partidele își urmăreau propriile obiective în Basarabia. Din cauza lipsei forțelor de menținere a ordinii în spatele frontului, liderii Republicii Democrate Moldovenești Ion C. Inculeț, Daniel Ciugureanu, Pan Halippa și alții s-au adresat comandantului-șef al armatei ruse de pe frontul românesc, generalul Șcerbaciov, și guvernului din Iași al României cu cererea de a trimite trupe, pentru a acorda ajutor. Noaptea târziu, pe data de 27 decembrie 1917 (9 ianuarie 1918), Sfatul Țării s-a întrunit într-o ședință specială și a discutat repetat chestiunea invitării trupelor străine, cu scopul de a pune capăt „stării de anarhie". Ulterior, cu acordul generalului rus Șcerbaciov, trupele române au început să pătrundă în Basarabia.

Guvernul sovietic a fost revoltat de intrarea armatei române în Basarabia. În opinia lor, acțiunile României nu au vizat eliberarea Basarabiei, ci combaterea revoluției ruse. Pe data de 31 decembrie (13 ianuarie 1918), guvernul sovietic a trimis o notă guvernului român, în care acuza armata română de încercuirea și dezarmarea Regimentului 194 Infanteria Troitsko-Sergievski din Divizia 49 al Armatei Ruse de pe Frontul Român, oprirea aprovizionării cu rații militare etc., cerând „guvernului român eliberarea deținuților și garantarea că astfel de acțiuni nu se vor mai repeta". În declarație se mai spunea că, dacă nu vor primi un răspuns timp de 24 de ore, guvernul sovietic va considera acest lucru drept o întrerupere

[17] *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918*. Documente ed. de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău, 1995, pp. 117-120; *Relațiile Româno-Sovietice*. Documente, Vol. I. 1917-1934. București: Editura Enciclopedică, 1999, pp. 3-5.

[18] Valentin Burlacu. *Unirea Basarabiei cu România cu România și recunoașterea ei internațională*. București: Editura Academiei Române; Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei "Carol I", 2019, p. 173.

a relațiilor dintre cele două țări și va lua măsuri drastice, cu impact militar[19]. La ora 9 seara a aceleiași zile, guvernul sovietic a reținut reprezentanți ai Ambasadei României, în frunte cu trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar al României la Petrograd, Constantin I. Diamandy, întemnițându-i în închisoarea reduta Trubetskoy a Cetății Petropavlosk în semn de protest față de partea română.

Arestarea ambasadorului României a provocat grave consecințe diplomatice. A doua zi, dis-de-dimineață, reprezentanții tuturor misiunilor diplomatice din Petrograd, în frunte cu ambasadorul american Francis, au luat o decizie colectivă, deplasându-se la Smolny, pentru a solicita o întrevedere cu președintele Sovietului Comisarilor Poporului, Vladimir Lenin. Acestuia i-au înmânat un memorandum semnat de reprezentanții Corpului diplomatic ai 20 de țări, inclusiv ai ambasadei Franței, Statelor Unite, Japoniei, în care se menționa că „ arestarea trimisului plenipotențiar al României încalcă grav imunitatea diplomatică a acestuia”, „ indiferent de cauzele care au condus la aceasta, cauze ce nu se pun în discuție”, iar „domnul Diamandy și membrii ambasadei sale trebuie imediat să fie eliberați”.[20] După negocieri, Sovietul Comisarilor Poporului a acceptat condiția și, în aceeași zi, a emis ordinul de eliberare.

Președintele Consiliului de Miniștri și Ministrul Afacerilor Externe al României, Ion C. Brătianu, a expediat o telegramă trimisului Diamandy prin care îi cerea să verifice autenticitatea ultimatumului menționat mai sus al Consiliului Comisarilor Poporului din Rusia Sovietică, exprimându-și poziția țării sale astfel: „măsurile de securitate și acțiunile polițienești ale autorităților române nu conțin armată împotriva autorităților ruse. Aceste măsuri au scopul limitat de a preveni conflictele armate pe teritoriul României și de a preveni mișcările dezordonate care duc la jaf și devastare”.[21] În același timp, înaintarea României în regiunea Basarabiei mai e recunoscută de Marea Britanie, Franța, SUA și alte țări. Ei credeau că acțiunile armatei române erau în interesul Antantei, fiind o măsură temporară și pur militară. În telegrama din 5 (18) ianuarie, pe care trimisul francez la Iași, Saint-Oler, a expediat-o Consulului de la Chișinău, se menționa: „Intrarea trupelor române în Basarabia este o măsură pur militară, pentru a asigura funcționarea normală a spatelui frontului ruso-român, în conformitate cu regulile existente în toate statele beligerante”.[22] În asemenea circumstanțe, cu sprijinul opiniei publice internaționale favorabile, armata română a continuat să treacă Prutul și să avanseze către Basarabia.

Pe data de 13 (26) ianuarie trupele române au intrat în orașul Chișinău. În aceeași zi, Consiliul Comisarilor Poporului din Rusia Sovietică a adoptat o rezoluție, în care se menționa despre întreruperea tuturor relațiilor diplomatice cu România. Apoi, au fost expulzați imediat, în cel mai scurt drum, toți reprezentanții ambasadei române și ai autorităților române din țară. De asemenea, Consiliul a anunțat

---

19 *ДВП СССР*. Т. I. М.: 1959, док. 45; *Советско-Румынские Отношения*: Документы и Материалы. В 2 т. Т. I: 1917-1934, М.: Международные Отношения, 2000, док. 5.

20 *ДВП СССР*. Т. I. М.: 1959, док. 48; Советско-Румынские Отношения: Документы и Материалы: В 2 т. Т. I: 1917-1934. М.: Международные Отношения, 2000, док. 6; *Relațiile Româno-Sovietice. Documente*. Vol. I. 1917-1934. București: Editura Enciclopedică, 1999, doc. nr. 6, pp. 10-13.

21 Relațiile Româno-Sovietice, Documente, vol. I, 1917-1934, București: Editura Enciclopedică, 1999, doc. nr. 7, p. 14.

22 *Бессарабия на Перекрестке Европейской Дипломатии: Документы и Материалы*. М.: Издательство «ИНДРИК», 1996, сс. 207-208.

despre confiscarea rezervelor de aur românești, exportate și depozitate la Moscova în anii 1916-1917[23].

Pe data de 24 ianuarie (6 februarie) 1918, la Chișinău, Sfatul Tarii a declarat independența Republicii Democrate Moldovenești, enumerând privilegiile cetățenilor din regiunea Basarabiei, inclusiv dreptul la autonomie, drepturile diferitor etnii și finalizarea împărțirii administrative a teritoriului. Sfatul Țării a invitat și trupele române să intre în țară, pentru a proteja căile ferate și a aproviziona cu alimente prima linie a frontului.[24] La scurt timp după aceea, pe 20 martie (2 aprilie), conducătorii Sfatului Țării Ion C. Inculeț, Pan Halippa și Daniel Ciugureanu, la invitația premierului României Alexandru Marghiloman, au venit la Iași, pentru a discuta problema alipirii Basarabiei la România, iar pe 27 martie (9 aprilie) Sfatul Țării a adoptat cu 86 voturi pentru, 36 abțineri și 3 voturi împotrivă Declarația oficială de unire a Basarabiei cu România, conform căreia își menținea „autonomia provincială"[25]. În așa fel, Basarabia a obținut Unirea sa cu România.

Rusia Sovietică nu a recunoscut rezoluția de mai sus, a negat legitimitatea Sfatului Țării, considerând că acesta nu are dreptul de a lua decizii privind autonomia, independența și chiar alipirea Basarabiei la România.[26] Pe această temă, politicianul român Dimitrie Nicolae Ciotori la Conferința ruso-română de la Varșovia din anul 1921 a explicat că autodeterminarea popoarelor, proclamată de Wilson și Kerensky, a stat la baza anexării Basarabiei la România și „din punctul de vedere al principiului naționalităților, populația Basarabiei s-a alăturat Patriei-mamă printr-o hotărâre adoptată la 27 martie 1918 de către Sfatul Țării - Parlamentul Republicii Moldova"[27].

Semnarea Protocolului de la Paris și răspunsul guvernului sovietic

Către luna noiembrie 1918, grupările germane și austriece s-au prăbușit una după alta. Pe data de 10 noiembrie, guvernul român a declarat război Germaniei. A doua zi, Puterile Centrale și Puterile Aliate au semnat Acordul de Armistițiu, punând capăt Primului Război Mondial.

Aranjamentele teritoriale postbelice au fost discutate și rezolvate la Conferința de pace. Pe data de 27 noiembrie (10 decembrie) 1918, Sfatul Țarii a anunțat refuzul Basarabiei la condițiile de aderare prevăzute în legea din 27 martie (9 aprilie), promițând că, în viitor[28], România va asigura instaurarea unui regim pur democratic pentru toți românii. Ca urmare, Sfatul Țării a fost desființat. Conform documentului menționat, se anulau „celelalte condițiuni din actul unirii din 27 martie"

---

[23] Т.А. Покивайлова. *Судьба «румынского золота» в России 1916–2020. Очерки истории*. СПб.: Алетейя, 2021; Pokivailova T. *Soarta tezaurului românesc în Rusia 1916-2020*. Traducere din limba rusă A. Uliu. București: 2022. p. 286; *ДВП СССР*. Т. I, М.: 1959, док. 52; *Советско-Румынские Отношения: Документы и Материалы*: В 2 т. Т. I: 1917-1934, М.: Международные Отношения, 2000, док. 9.

[24] *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918*. Documente. Chișinău, 1995, doc. nr. 55, pp. 148-150; *Relațiile Româno-Sovietice. Documente*. Vol. I. 1917-1934. București: Editura Enciclopedică, 1999, doc. nr. 10, pp. 17-19.

[25] *Relațiile Româno-Sovietice: Documente*, vol. I, 1917-1934, doc. nr. 19, pp. 32-33.

[26] *ДВП СССР*. Т. VII, М., 1963, док. 87, а также с. 169 (в сокр.); *Советско-Румынские Отношения: Документы и Материалы*: В 2 т. Т. I: 1917-1934. М.: Международные Отношения, 2000, док. 151.

[27] *Бессарабия на Перекрестке Европейской Дипломатии*: с. 278.

[28] *Crestomație la istoria românilor (1917-1992)*. Chișinău: Universitas, 1993, p. 39.

și se declara „unirea necondiționată a Basarabiei cu România-mamă”[29], Basarabia a fost inclusă necondiționat în România, ceea ce a creat mai multe oportunități României de a-și realiza revendicările teritoriale.

Însă, inițial, cererea României către Puterile învingătoare - de a recunoaște legalitatea Unirii Basarabiei - nu a primit un răspuns pozitiv. În rândul Puterilor Aliate au existat diferențe de poziții și abordări în chestiunea Basarabiei. Marea Britanie a acordat o mare importanță dezvoltării legăturilor economice cu Rusia Sovietică. De aceea delegația britanică a propus amânarea soluției în problema basarabeană. Secretarul de Stat american Bainbridge Colby a precizat mai târziu poziția guvernului SUA[30] într-o scrisoare către președintele Woodrow Wilson din 2 octombrie 1919: „ Având în vedere refuzul nostru continuu de a accepta politica de dezmembrare a Rusiei Sovietice, așa cum se subliniază în nota către ambasadorul italian, sunt înclinat să-i dau instrucțiuni ambasadorului Wallace de a nu semna Acordul basarabean”. „ Acțiunea luată în grabă în rezolvarea acestei chestiuni nu va oferi bolșevicilor decât un nou pretext pentru a incita sentimente naționale pe motiv, că Aliații controlează teritoriul Rusiei Sovietice”[31].

Toate acestea au continuat până în martie 1920, când Consiliul Suprem al Puterilor Aliate a adoptat, în cele din urmă, o rezoluție în care se afirma că „nu există motive de întârziere ulterioară în soluționarea chestiunii frontierelor postbelice ale României. Guvernul României și-a demonstrat dorința de a media toate problemele de pe ordinea de zi în interesul României și al Europei în ansamblu. În interesul României și al țărilor vecine, problema basarabeană nu ar trebui să mai rămână nerezolvată.[32] Pe data de 3 martie premierul britanic Lloyd George l-a informat pe noul prim-ministru al României, Alexandru Vaida-Voevod, despre rezoluția de recunoaștere a „încorporării” Basarabiei în România[33].

Așadar, după dovezi și argumente repetate, în martie 1920, reprezentanții Marii Britanii, Franței, Italiei, Japoniei și României au semnat, în cele din urmă, Tratatul de Aderare a Basarabiei la România (cunoscut și sub denumirea de Protocolul de la Paris sau Protocolul Basarabiei), recunoscând oficial legalitatea unificării Basarabiei, a suveranității României asupra regiunilor dintre râurile Prut, Nistru și Marea Neagră. Protocolul a fost semnat în numele Guvernului României de Ministrul Afacerilor Externe al României, Take Ionescu, și de trimisul României la Paris, Dimitrie I. Ghica[34].

Preambulul protocolului explica motivele semnării acestuia: „Imperiul Britanic, Franța, Italia, Japonia, principalele Puteri Aliate și România, considerând că, în interesul păcii generale în Europa trebuie să se asigure chiar de acum o suveranitate asupra Basarabiei, răspunzând aspirațiilor populației și garantând minorităților etnice, religioase sau lingvistice, protecția de care au nevoie; conside-

[29] *Ibidem*.
[30] Despre poziția SUA față de problema Basarabiei a se vedea: Mihai Țurcanu. *Statele Unite și problema Basarabiei (1917-1941).* București: Editura vAcademiei Române. Brăila: Editura Istros a Muzeuklui Brăilei „Carol I”, 2019.
[31] *U.S. National Archives*, 871/14, Bessarabia 1.
[32] *The times*, 12.III. 1920.
[33] A. Suga. *Op. cit.,* S.52.
[34] Textul tratatului a se vedea integral în: *Cugetul*, 1991, nr. 4, pp. 59-61; *România între anii 1918-1940*. Documente și Materiale. București: Editura Universității București, 2001, pp. 18-19.

rând că populația Basarabiei și-a manifestat dorința de a vedea Basarabia reunită cu România; considerând că din punct de vedere geografic, istoric și economic Unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată; considerând, în fine, că România, din propria voință, dorește să dea garanții sigure de liberate și dreptate, fără distincție de rasă, religie sau limbă, conform Tratatului semnat la Paris la 9 decembrie 1919, locuitorilor vechiului Regat al României ca și al teritoriilor noi alipite...".[35] Pe această bază, protocolul prevede (articolul 1): Înaltele Părți Contractante declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa până la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina şi Basarabia, şi acest vechi hotar.[36]

Semnarea finală a Protocolului de la Paris a provocat proteste puternice din partea RSFS Ruse. La 1 noiembrie, Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe al RSFS Ruse, Gheorghi Cicerin, și Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe al RSS Ucrainene, H. Rakovski, au trimis împreună o notă guvernelor Marii Britanii, Franței, Italiei și României, în care declarau că „nu pot recunoaște ca având vreo putere înțelegerea cu privire la Basarabia făcută fără participarea lor și că nu se consideră în niciun fel legate de tratatul încheiat pe această temă de alte guverne".[37] Dar la acea vreme, Rusia Sovietică nu era încă recunoscută de comunitatea internațională, atât din punct de vedere al dreptului internațional, cât și al puterii naționale. Rusia sovietică nu a avut motiv sau capacitatea de a urmări pretenții teritoriale asupra Basarabiei în conformitate cu propria sa voință.

Concluzii

Pe baza celor expuse mai sus, putem concluziona că apariția problemei basarabene datează din 1812. După Revoluția Rusă din 1917, a fost ales Parlamentul Basarabiei, Sfatul Țării, care anunțase crearea Republicii Democrate Moldovenești, iar în anul următor, 1918, și-a declarat independența și a votat Unirea cu România. România a privit Unirea Basarabiei cu țara sa ca un act legitim de „unitate națională", subliniind că populația locală era în mare parte vorbitoare de limba română, și a avut motive să creadă că este rezultatul autodeterminării naționale și a revenirii legitime a suveranității teritoriale. Cu toate acestea, Rusia Sovietică nu a recunoscut niciodată unificarea din anul 1918, considerând-o o „ocupație imperialistă" a României, care a profitat de Războiul Civil Rus. În anul 1924, Uniunea Sovietică a creat „Republica Sovietică Autonomă Moldovenească" ca simbol al revendicărilor sale asupra Basarabiei. Problema basarabeană rămâne o temă sensibilă până astăzi, iar în jurul ei continuă să apară diverse interpretări. Tensiunile geopolitice pe termen lung și conflictele identitare care stau în centrul acestei probleme au durat un secol și continuă să aibă impact și astăzi.

---

35 *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*. Coord. I. Scurtu. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p. 28.

36 *România între anii 1918-1940. Documente și Materiale.* București: Editura Universității București, 2001, pp. 18-19.

37 *ДВП СССР*. Т. III, М., 1959, док. 165; *Советско-румынские отношения: Документы и Материалы*: В 2 т. Т. I: 1917-1934. М.: Международные Отношения, 2000, док. 50.